

СЕКЦІЯ 4.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НАУК

Базилевич О. М.
студентка III курсу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доцент, завідувач кафедри
кримінального права і процесу ТНЕУ
Рогатинська Н. З.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СВИДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному провадженні показання осіб, яким відома певна інформація про обставини вчинення злочину, є одними із найважливіших процесуальних засобів, з допомогою яких забезпечується встановлення істини у справі.

Свідок є учасником кримінальної діяльності, тому він має певне процесуальне становище, яке є визначене законом. Для аналізу останнього доцільно використовувати категорію «правовий статус», яка визначає положення суб'єкта у правовідносинах.

Питання правового статусу свідка, використання його показань як джерела доказів при розкритті і розслідуванні злочинів є одним із актуальних питань сучасного кримінального процесу. На даний час у судовій та слідчій практиці поширеною є думка, що свідок лише зобов'язаний з'явитися за викликом, дати правдиві показання, а в разі відмови чи дачі завідомо неправдивих показань нести кримінальну відповідальність. Саме цей фактор впливає на рішення свідків щодо ухилення від виконання цього громадянського обов'язку.

Метою даної роботи є дослідження процесуального становище свідка, його прав, обов'язків та відповідальності. Над даною темою працювали такі вчені, як: Кучинська О.П., Кокарева Л.Д., Ларіна О.М., Шадріна В.С., Казаренко М., Стаховський С.М. та інші, проте питання досі не є всебічно дослідженим.

Відповідно до статті 65 Кримінально-процесуального кодексу України свідком як суб'єктом кримінального процесу є особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають перевірці під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань [1, с. 12].

Правовий статус свідка є системою закріплених в кримінальному процесуальному законодавстві прав та обов'язків, а також відповідальності, які дозволяють йому максимально ефективно реалізовувати свої функції у суспільстві [5].

Категорія правового статусу забезпечує системність прав та обов'язків, які об'єктивно пов'язані між собою через їх взаємозумовленість та рівність. Адже належне виконання покладеного обов'язку є необхідною умовою та гарантією реалізації прав суб'єктів, забезпечує інтереси держави і суспільства.

На думку Лушпієнко В. М., права свідка спрямовані на сприяння нормальній безперешкодній реалізації основного обов'язку свідка – давати правдиві показання, а обов'язки як елемент правового статусу відіграють головну роль у досягненні мети залучення цього суб'єкта до кримінального процесу. Відповідальність реалізується наслідок скоєного злочину або у зв'язку з невиконанням певних обов'язків [5].

Перед проведенням допиту чи іншої процесуальної дії свідку повідомляється, в якому провадженні і в зв'язку з чим він допитується або бере участь у проведенні іншої процесуальної дії. Після чого встановлюється особа свідка, роз'яснюються його права, а також порядок проведення допиту.

Не може допитуватися як свідок тільки: захисник обвинуваченого, особа, яка в силу своїх фізичних чи психічних вад не здатне правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати про них правильні показання; адвокат, представник професійної спілки та іншої громадської організації - про обставини, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків представника; священнослужитель - про відомості, одержані ним на сповіді; чоловік і близький родич обвинуваченого (підозрюваного), якщо він не висловив бажання бути допитаним як свідок [1, с. 12].

Свідок у класифікації суб'єктів кримінального процесу належить до категорії осіб, участь яких є допоміжною та епізодичною.

Щоб визначити процесуальний статус свідка, необхідно вказати коло його прав та обов'язків. Відповідно до статті 66 Кримінального процесуального кодексу України кожен свідок має право: знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному процесі він допитується; використовувати під час давання свідчень та участі у проведенні інших процесуальних дій правову допомогу адвоката; відмовитися свідчити про себе, близьких родичів та членів його сім'ї, які можуть бути підставою для підозри, звинувачення у вчиненні ним злочину, його близьких родичів або членів його сім'ї; давати свідчення рідною або іншою мовою, якою він володіє, і скористатися допомогою перекладача; на відшкодування витрат, пов'язаних із закликом до надання свідчень; ознайомитися з протоколом допиту та подати заявку на зміни, доповнення та зауваження до нього, а також робити такі додавання та зауваження особисто; подати клопотання про забезпечення у випадках, передбачених законом; оскаржити перекладача. Натомість свідок зобов'язаний: прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді або судді; дати справжнє свідчення під час досудового слідства та судового розгляду; не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду інформацію, безпосередньо пов'язану з суттю кримінального провадження та процесуальними діями, які здійснюються (здійснюються) під час його дії і які стали свідками свідків у зв'язку з виконання його обов'язків [1, с. 12].

Проте, незважаючи на значну регламентацію прав та обов'язків свідка у чинному законодавстві, його процесуальний статус у теорії кримінального процесу до кінця не визначений [4, с. 879].

Оскільки, свідок, на думку ряду авторів, не є стороною у кримінальному процесі, тому що він виконує обов'язок надати показання по кримінальній справі. Якщо ці показання не будуть відповідати правилам допустимості доказів, то свідок несе кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. Свідок не має права здійснювати процесуальні дії у кримінальному процесі. Він не має права впливати на процесуальне рішення щодо порушення кримінальної справи її закриття, направлення кримінальної справи до суду. Свідок не може вказувати на зміну обвинувачення відносно підслідного не тільки на стадії досудового, але й судового провадження.

У той же час, як справедливо зазначено в процесуальній літературі, ці права свідків не дозволяють їм фактично захищати свої інтереси під час попереднього слідства чи судового розгляду. Відсутність регулювання процесуального статусу свідка впливає на інтереси багатьох громадян, які надають допомогу правоохоронним органам у боротьбі з злочинністю. Вирішення цієї проблеми розглядається як розширення прав свідка, надання йому додаткових гарантій, що захищатимуть його моральні та майнові інтереси. Для цього необхідно ретельно визначити позицію свідка на сучасному етапі розвитку українського кримінально-процесуального законодавства.

Кучинська О.П. зазначає, що законодавець у новому КПК України позбавив свідка права на оскарження дій та рішень слідчого чи прокурора [3, с. 298].

Ця ситуація стала наслідком триваючого панування в національному кримінально-процесуальному вченні ідеї про те, що свідок може не мати особистого інтересу під час кримінального провадження. Така позиція обумовлена дещо звуженням розуміння законної зацікавленості особи у кримінальному процесі. Тому, щодо свідка, було б більш правильно говорити про відсутність інтересу до результатів справи (суттєвий інтерес), а не про відсутність законного інтересу до його участі у кримінальному процесі (процесуальний інтерес).

Висновки. Правовий статус свідка належним чином урегульований і деталізований законодавцем, покликаний сприяти ефективному здійсненню ним завдання із забезпечення швидкого повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Ця категорія є вихідною під час дослідження і вдосконалення законодавства, що стосується використання показань свідка як доказу у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – № 9-10. – 2013. – 88 с.

2. Григорчук Є. В. Поняття правового інтересу та праввої позиції свідка у кримінальному судочинстві України / Є. В. Григорчук // Наука і правоохорона. – № 4 (22). – 2013. – С. 59-64.

3. Кучинська О. П. Процесуальний статус свідків: деякі особливості за новим КПК України / О. П. Кучинська // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – № 1. – 2013. – С. 295-300.

4. Слінько С. В. Процесуальний статус свідка у кримінальному процесі / С.В.Слінько // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 878–882.